

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤلفه ها و ارزش های اساسی

ارکان بنی انقلاب اسلامی

رجبعلی اسفندیار

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

سخنی با خواننده ۱۳

مقدمه ۱۷

فصل اول: اسلام‌گرایی

بازگشت به اسلام و التزام به اصول و ارزش‌های آن

اسلام‌گرایی در جهان اسلام و ایران ۲۱

مبانی اسلام ناب ۲۳

ویژگی‌های اسلام ناب ۲۵

اقدامات عملی در تحقق اسلام ناب ۲۸

چالش‌ها و آسیب‌ها در تحقق اسلام ناب ۳۱

مواضع سیاسی و اجتماعی در تحقق اسلام ناب ۳۱

توفیقات انقلاب اسلامی در اسلام‌گرایی ۳۳

مؤلفه‌ها و ارزش‌های اساسی انقلاب اسلامی ایران

رجبعلی اسفندیار

ناشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

تهیه

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

سرپرستار

محمدباقر انصاری

ویراستار

وحید حامد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی

چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

عنوان: ۴۸۹؛ مسلسل: ۷۸۲

نشانی

قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳ - ۰۲۵

ص.پ: ۳۶۸۸/۳۷۱۸۵

کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱

مراکز پخش

۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴ - ۰۲۵

۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،

پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:

۰۲۱ - ۶۶۹۵۱۵۳۴

وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir

رایانامه: nashr@isca.ac.ir

فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir

فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:

اسفندیار، رجبعلی، ۱۳۴۵-

عنوان‌نام‌پدیدآور:

مؤلفه‌ها و ارزش‌های اساسی انقلاب اسلامی ایران/ رجبعلی اسفندیار؛ تهیه پژوهشکده

علوم و اندیشه سیاسی

مشخصات نشر:

قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ

اسلامی، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری:

ص ۲۵۲

شابک:

۳۲۰۰۰۰ ریال :

978-600-195-472-6

وضعیت فهرست‌نویسی:

فیبا

یادداشت:

کتابنامه: ص. [۲۱۱] - ۲۲۳؛ همچنین به صورت زیرنویس

یادداشت:

نمایه

موضوع:

ارزش‌های اجتماعی - ایران

موضوع:

ایران - تاریخ - جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸ - نقد و تفسیر

شناسه افزوده:

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ

اسلامی، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

رده‌بندی کنگره:

۱۳۹۷ م ۱۵۳/الف ۱۵۵۳ DSR

رده‌بندی دیویی:

۹۵۵/۰۸۳

شماره کتابشناسی ملی:

۵۵۳۵۳۴۱

فصل دوم: ولایت فقیه، امامت و رهبری

ولایت فقیه ۳۷

پیشینه ولایت فقیه ۳۷

ولایت فقیه و تشکیل حکومت ۳۹

ویژگی‌های رهبری ۴۰

مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی ۴۱

اختیارات ولایت فقیه ۴۲

ولایت فقیه در قانون اساسی ۴۳

مراحل چهارگانه طرح ولایت فقیه در آثار امام خمینی ۴۴

نقش رهبری در پیروزی انقلاب اسلامی ایران ۴۵

فصل سوم: عدالت‌خواهی

با نگاهی به جنگ فقر و غنا و محرومیت‌زدایی

عدالت در انقلاب اسلامی ایران ۴۹

بعد اخلاقی عدالت ۵۱

نسبت عدالت با فضایل اجتماعی دیگر ۵۲

قلمرو و گستره عدالت ۵۲

راهبردهای تحقق عدالت ۵۵

آثار اجرای عدالت در جامعه ۵۹

چالش‌های پیش رو در مسیر تحقق عدالت ۶۰

عدالت در انقلاب اسلامی ایران ۶۰

چشم‌انداز عدالت در انقلاب اسلامی ایران ۶۱

فصل چهارم: کرامت و حقوق بشر اسلامی

حقوق بشر در نظام بین‌الملل و اسلام ۶۵

کرامت انسان در قرآن ۶۷

مبانی نظری کرامت انسان ۶۸

چالش‌های حقوق بشر مدرن ۷۰

انقلاب اسلامی زمینه‌ساز تحقق حقوق بشر با رهیافت اسلامی ۷۳

نهادهای فعال حقوق بشر در ایران ۷۶

فصل پنجم: استقلال‌طلبی

استقلال در اسلام ۸۰

مبانی استقلال ۸۱

اصل نه شرقی، نه غربی ۸۳

قلمروهای استقلال ۸۴

چالش‌ها و موانع استقلال ۸۵

راهبردها و راهکارها در تحقق استقلال ۸۷

رویکرد انقلاب اسلامی به استقلال و دستاوردهای آن ۹۲

فصل ششم: آزادی‌خواهی

آزادی در اسلام ۹۸

مبانی آزادی ۱۰۰

ارتباط آزادی با مفاهیم دیگر انقلاب اسلامی ۱۰۲

اقسام آزادی ۱۰۵

راهکارهای مبارزه با استکبار..... ۱۳۵

آثار استکبارستیزی..... ۱۳۷

توفیقات انقلاب در عرصه استکبارستیزی..... ۱۳۸

فصل نهم: وحدت اسلامی (امت واحده اسلامی)

اندیشه تقریب مذاهب اسلامی..... ۱۴۵

نگاه انقلاب اسلامی به موضوع وحدت..... ۱۴۷

مؤلفه‌ها و محورهای وحدت میان مسلمانان..... ۱۴۸

باورها..... ۱۴۸

منابع دینی مشترک..... ۱۵۰

نمادهای مشترک..... ۱۵۰

بسترها و شرایط لازم برای تحقق وحدت..... ۱۵۱

عوامل تفرقه میان مسلمانان..... ۱۵۲

عوامل درونی..... ۱۵۲

عوامل بیرونی..... ۱۵۳

پیامدهای تفرقه..... ۱۵۴

آثار و دستاوردهای انقلاب اسلامی در وحدت اسلامی..... ۱۵۶

فصل دهم: زن و خانواده

جایگاه و منزلت زن در ساحت فرد، خانواده و اجتماع..... ۱۶۱

نقش زنان در پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی..... ۱۶۳

دستاوردهای حقوقی زن در عرصه‌های گوناگون انقلاب اسلامی..... ۱۶۵

توفیقات انقلاب اسلامی ایران در اقسام آزادی..... ۱۰۷

راهبردها و راهکارهای تحقق آزادی..... ۱۰۹

آسیب‌ها و موانع تحقق آزادی..... ۱۱۰

رویکرد انقلاب اسلامی ایران به آزادی و تمایز آن از رویکردهای رقیب..... ۱۱۰

چالش آزادی در انقلاب اسلامی ایران..... ۱۱۱

فصل هفتم: مردم‌سالاری دینی

اصول نظری مردم‌سالاری دینی..... ۱۱۶

ماهیت نظام سیاسی..... ۱۱۹

ارکان نظام سیاسی..... ۱۲۰

ساختار نظام سیاسی در نظریه مردم‌سالاری دینی..... ۱۲۱

تبیین مردم‌سالاری دینی از دیدگاه امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای..... ۱۲۲

الگوهای رقیب در رویارویی با الگوی مردم‌سالاری دینی در انقلاب اسلامی ایران..... ۱۲۳

تمایز و تفاوت‌های الگوی غرب با الگوی انقلاب اسلامی ایران..... ۱۲۵

فصل هشتم: استکبارستیزی

استکبار در اسلام و ایران..... ۱۲۷

عوامل و زمینه‌های بروز استکبار..... ۱۲۸

قلمرو استکبار..... ۱۲۹

فعالیت‌ها و اهداف استکبار..... ۱۳۰

اهداف استکبار و شیوه‌های رسیدن به آن..... ۱۳۲

مؤلفه‌های استکبارستیزی..... ۱۳۳

نمایه‌ها

موضوعات ۲۲۵

اعلام و مشاهیر ۲۴۸

مکان‌ها ۲۴۹

تنالگان ۲۵۰

کتاب‌ها ۲۵۱

بررسی مسائل زنان در اجتهادات ۱۷۰

تحول الگوی زن در انقلاب اسلامی ایران ۱۷۱

جایگاه خانواده در جامعه ۱۷۳

کارکردهای خانواده ۱۷۴

آسیب‌ها در مواجهه با زن و خانواده ۱۷۵

تمایز جایگاه خانواده در غرب و اسلام ۱۷۸

فصل یازدهم: رشد و پیشرفت همه‌جانبه

(با تأکید بر رشد علمی، اخلاقی، سیاسی، فرهنگی و...)

پیشرفت در ایران ۱۸۴

مبانی پیشرفت در انقلاب اسلامی ایران ۱۸۶

اهداف پیشرفت در انقلاب اسلامی ایران ۱۸۸

ضرورت الگو و برنامه‌ریزی برای تحقق پیشرفت ۱۹۱

عرصه‌های گوناگون پیشرفت ۱۹۲

اصول راهبردی تحقق پیشرفت ۱۹۳

شاخصه‌های پیشرفت در انقلاب اسلامی ۱۹۵

موانع پیشرفت ۱۹۸

توفیقات انقلاب اسلامی در عرصه پیشرفت ۱۹۵

خاتمه ۲۰۵

کتاب‌نامه ۲۱۱

سخنی با خواننده

پژوهش در حوزه اندیشه سیاسی از چشم‌انداز دینی در راستای شناخت مبانی، سرشت و ساختار آن در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ضرورتی انکارناپذیر یافته است. ژرف‌نگری در مبانی دینی مشتمل بر عقل و آموزه‌های وحیانی و عرف جامعه اسلامی - ایرانی، شرطی اساسی در پویایی پژوهش‌ها برای دستیابی به الگوی مطلوب حکومت اسلامی در دوره جدید است؛ از این رو شناخت، بازخوانی، بازنگری و بومی‌سازی مسائل علم و اندیشه سیاسی، جایگاه ویژه‌ای در این پژوهش‌ها دارند.

بی‌گمان قصد اولیه انقلاب اسلامی هدفمندی و ارتقای کیفیت زندگی مؤمنان بر اساس نص اسلامی بود. لازمه تحقق این هدف، تربیت اندیشمندان فراوان و انجام تحقیقات بروز، کارآمد و معتبر علمی بود که در این راستا با راهنمایی استادان و همکاری طلبه‌های دانش‌آموخته علوم سیاسی، زمینه شکل‌گیری پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ فراهم شد. تجربه نو و موفق این پژوهشگران در معرفی بخشی از میراث سیاسی عالمان شیعی و تألیف آثاری مستقل درباره مسائل نوپدید سیاسی، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های این مرکز و ارتقای آن به پژوهشکده‌ای مستقل فراهم کرد.

این پژوهشکده در راستای ایفای رسالت خود، تولیدات پژوهشی فراوانی را به جامعه علمی عرضه کرده است؛ از آن جمله می‌توان به تألیف، تصنیف و ترجمه ده‌ها کتاب در حوزه اندیشه سیاسی اسلام اشاره کرد. چشم‌انداز آینده این پژوهشکده تبدیل شدن به مرجعی علمی در زمینه اندیشه سیاسی - دینی است تا بتواند با گردآوری مهم‌ترین تلاش‌ها و اندیشه‌ها به بسیاری از علاقه‌مندان این حوزه، خدمات علمی مؤثری عرضه کند.

کتاب حاضر با هدف معرفی گفت‌مان اصلی و ارزش‌های انقلاب اسلامی برای بهره‌مندی مخاطبان در داخل و خارج ایران تهیه شده و امید است افزون بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، علاقه‌مندان دیگر نیز از آن بهره‌مند شوند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم آقای دکتر رجبعلی اسفندیار، دستیار این پژوهش خانم فاطمه هوجان علی‌آبادی، ناظر ارجمند حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر نجف لکزایی، ارزبایان محترم آقایان دکتر رضا عیسی‌نیا، حجت‌الاسلام و المسلمین سیدضیا مرتضوی، دکتر شریف لکزایی و خانم دکتر نجمه کیخا، مدیر محترم گروه فلسفه سیاسی آقای دکتر شریف لکزایی و مدیر محترم امور پژوهشی آقای دکتر محمود فلاح و تمام دست‌اندرکاران نشر تشکر و قدردانی کند؛ همچنین از رئیس محترم دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای احمد واعظی که مساعدت‌های مؤثر ایشان نقشی اساسی در به‌سرانجام رسیدن پژوهش حاضر داشت و از همراهی جناب حجت‌الاسلام و المسلمین آقای محسن قمی رئیس محترم شورای سیاست‌گذاری فرهنگی بین‌الملل دفتر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) تشکر نماید. در

پایان از اداره نشر پژوهشگاه برای آماده‌سازی و چاپ آن تشکر و قدردانی می‌شود.

این پژوهشکده در راستای حیات و بالندگی خود از انتقادات و پیشنهادهای علمی استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌ها موجبات رشد و یویایی اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر منصور میراحمدی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران به دنبال عرضه یک نظریه و نظام سیاسی مطلوب از پشتوانه نظری محکمی برخوردار است که بر اساس آن می‌تواند مراحل پیشرفت یک جامعه دینی را پایه‌ریزی کند. از آنجاکه رهبری انقلاب اسلامی بر عهده یک اسلام‌شناس جامع بود، او توانست الگویی کامل و جامع از اسلام جهت اداره جامعه ارائه کند. امام خمینی برای پیروزی در انقلاب اسلامی با تغییر و تحول مفاهیم اساسی چون تقیه و انتظار در میان انقلابیان ایران، زمینه حرکت و انقلاب را فراهم کرد. در نگاه وی انتظار نه به معنای کناره‌گیری از مسائل سیاسی و اجتماعی، بلکه به معنایی نارضایتی از وضع موجود بود و کوشید این وضع را تغییر دهد. پیروان او به‌خوبی این پیام را دریافت کردند و با حرکت جهادی خود پیروزی انقلاب اسلامی را رقم زدند. انقلاب اسلامی ایران بر بنیان و چارچوب مفاهیم و گفتمان‌های اصلی قرار گرفته که بر پایه آنها تحولات چهار دهه انقلاب اسلامی رقم خورده است. یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی را می‌توان توسعه مفهومی مفاهیم و گفتمان اصلی انقلاب اسلامی دانست. این امر برای مخاطبان داخل و خارج ایران تبیین نشده است. مفاهیم و ارزش‌هایی که پایه و بنیان انقلاب اسلامی بر اساس آنها شکل گرفته و تقویت شده و همواره رهبران انقلاب اسلامی بر آنها تأکید داشته‌اند.

اسلام‌خواهی، عدالت‌خواهی، آزادی، مردم‌سالاری دینی، وحدت اسلامی، کرامت و حقوق بشر اسلامی، ولایت فقیه و امامت و رهبری، استکبارستیزی، استقلال‌طلبی و رشد و پیشرفت همه‌جانبه از ارزش‌ها، مفاهیم و گفتمان اصلی انقلاب اسلامی است که ناشناخته مانده است.

با گذشت چهار دهه از انقلاب اسلامی، شناخت دستاوردهای انقلاب اسلامی به‌ویژه برای مخاطبان در خارج از مرزها از ضروریات است. سیطره رسانه‌ای استکبار این امکان را که تحولات ایران اسلامی در سطحی وسیع از مسیر رسانه‌های معمول به گوش جهانیان برسد، گرفته است؛ از این‌رو دیپلماسی فرهنگی و ارتباط با مخاطبان خاص و فرستادن آثاری برای معرفی دستاوردهای انقلاب اسلامی می‌تواند بخشی از نیازها را تأمین کند.

در این پروژه توسعه مفهومی این مفاهیم و ارزش‌ها در چهار دهه پس از پیروزی انقلاب اسلامی بررسی می‌شود. مجموعه‌ای از نشست‌ها در موضوعات و مفاهیم یادشده در پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برگزار شد که در این پژوهش از محتوای آنها استفاده شده است. در این نشست‌های علمی از مباحث استنادی چون آقایان دکتر نجف لک‌زایی، دکتر منصور میراحمدی، دکتر علیرضا صدرا، دکتر داوود فیرحی، دکتر شمس‌الله مریجی، دکتر سیدعباس نبوی، دکتر محمود حکمت‌نیا، دکتر محمدجواد نوروزی، دکتر احمد رهدار، دکتر احمد مبلّغی، دکتر حسین بستان، دکتر شریف لک‌زایی و بحث آزادی از خود مؤلف اثر استفاده شده است. همچنین از پرونده‌های علمی و منابع مقاله‌های اندیشه‌نامه انقلاب اسلامی که در مؤسسه فرهنگی - پژوهشی انقلاب اسلامی در حال نگارش است، بهره برده شده است. لازم می‌دانم از ناظر علمی پژوهش آقای دکتر نجف لک‌زایی و ارزیابان این پروژه آقایان حجت‌الاسلام و

المسلمین مرتضوی، دکتر منصور میراحمدی، دکتر رضا عیسی‌نیا، دکتر شریف لک‌زایی، خانم دکتر کیخا و برخی از استادان نشست‌ها تشکر نمایم. بی‌گمان موفقیت‌های این پژوهش از تلاش‌های استادان و همکاران نام برده و همه همکارانم در پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی است و من در همین جا کاستی‌های تحقیق را می‌پذیرم و در انتظار نظرها و دیدگاه‌های صاحب‌نظران خواهم بود.

رجب‌علی اسفندیار

استادیار گروه فلسفه سیاسی

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی